

رێکخراوی لیکۆئینه وهه گهشه پیدان (RDO)
Research and Development Organization

پروژهی چاودیریکردنی به ئینه کانی هه ئبژاردنی
په رله مانی کوردستان سالی (2018)

راپورتی سالی یه که م
(2019/9/30 - 2018/9/30)

پیشه کی

له پۆژی (2018/9/30) هاوڵاتیانی ههریمی کوردستان چونه سهر سندوقه کانی دهنگدان بۆ ههلبژاردنی ئەندامانی خوولی پینجهمی په‌رله‌مانی کوردستان.

دوای په‌سندکردنی ئەنجامه‌کان له‌لایه‌ن کۆمسیۆنی بالای ههلبژاردن و راپرسی له‌ههریمی کوردستان، له‌پۆژی (2018/11/6) دا، یه‌که‌م دانیشتنی خوولی پینجهمی په‌رله‌مانی کوردستان به‌رپۆه‌چوو. به‌پێی پێڕه‌وی ناوخوا، ئەم دانیشتنه‌ له‌لایه‌ن به‌ته‌مه‌نترین ئەندامی په‌رله‌مان به‌رپۆه‌چوو (رێفینگ محهمهد ه‌روری) که له‌لیستی پارتی دیموکراتی کوردستان بوو، ئەندامانی په‌رله‌مان یه‌که‌به‌یه‌که‌ سویندی یاساییان خوارد. به‌هۆی ئه‌وه‌ی ناکوکی زۆر له‌نیوان لیسته‌کانی په‌رله‌مان هه‌بوو له‌باره‌ی دامه‌زراندنی کابینه‌ی تازه‌ی حکومه‌ت، بۆیه‌ سه‌رۆکی کاتی په‌رله‌مان رایغه‌یاند "زۆربه‌ی فراکسیۆنه‌کان پینشیاریان کردووه‌ دانیشتنه‌که‌ به‌کراوه‌یی به‌ئێلدریته‌وه‌ تاوه‌کو لایه‌نه‌ سیاسیه‌کان ده‌گه‌نه‌ رێکه‌وتن له‌سه‌ر شیوازی پیکه‌ینانی کابینه‌ی نوێی حکومه‌ت". ئینجا سه‌رۆکی کاتی ئەم پینشیااره‌ی خسته‌ ده‌نگدان، به‌زۆرینه‌ی ده‌نگی ئەندامانی په‌رله‌مان په‌سندکرا، ئەمیش بۆیه‌ کۆبوونه‌وه‌که‌ی به‌کراوه‌یی هیشته‌وه‌، تا ئه‌و کاته‌ی لیسته‌کان ده‌گه‌نه‌ رێکه‌وتن، به‌وه‌ش کۆتایی به‌دانیشتنه‌که‌ هینا.

دانیشتنه‌کانی په‌رله‌مان

دوای تێپه‌رینی نزیکه‌ی دوو مانگ و نیو، له‌پۆژی (2019/2/18) دا، په‌رله‌مانی کوردستان به‌بێ ئاماده‌بوونی هه‌ردوو فراکسیۆنی یه‌کیته‌ی نیشتمانی کوردستان و یه‌گرتووی ئیسلامی کوردستان، ده‌ستی به‌ته‌واوکردنی دانیشتنه‌ کراوه‌که‌ی خۆی کرده‌وه‌.

له‌م دانیشتنه‌دا ده‌سته‌ی سه‌رۆکایه‌تی په‌رله‌مان هه‌لبژێردرا. د. قالا فه‌رید کاندیدی پارتی دیموکراتی کوردستان به‌ (63) ده‌نگ به‌سه‌رۆکی په‌رله‌مان هه‌لبژێردرا، هه‌روه‌ها هینم ئەحمه‌د هه‌ورامی به‌ (68) ده‌نگ به‌جیگری یه‌که‌می سه‌رۆک و، مونا نه‌بی به‌ (60) ده‌نگ به‌جیگری دووه‌می سه‌رۆک هه‌لبژێردرا. له‌م دانیشتنه‌ی په‌رله‌ماندا له‌کۆی (111) ئەندامی په‌رله‌مان، (76) ئەندام به‌شدارییان کردوو، (35) ئەندامیش بایکوته‌ی ئەم دانیشتنه‌یان کرد. به‌هه‌لبژاردنی

دەستەى سەرۆكايەتى، بېيارى ژمارە (1) ى دانىشتنى دەسپىكى خوولى ھەلبژاردنى پىنچەم لەپۆژى (2019/2/18) بەئىمزاى رېڤىنگ محەممەد ھەرورى سەرۆكى كاتى پەرلەمان، دەرچوو. دانىشتنى (1) ى نا ئاسايى سالى يەكەم لەخوولى ھەلبژاردنى پىنچەمى پەرلەمانى كوردستان، لەپۆژى (2019/2/26) بەسەرۆكايەتى دەستەى تازەى سەرۆكايەتى پەرلەمان، بۆ ھەلبژاردنى لىژنەى ياسايى بەرپۆھچوو، بى ئۆھەى فراكسيۆنى يەكيتى نىشتىمانى كوردستان بەشدارى لەم لىژنەى بەدا بكات. ھەرۆھە لەم دانىشتنەدا سەرۆكى فراكسيۆنى يەكگرتوى ئىسلامى پەخنەى لەدەستەى سەرۆكايەتى پەرلەمان گرت كە ھىچ ئەندامىكى فراكسيۆنەكەيان لەلىژنەى ياسايى دانەنراو. بەھەلبژاردنى لىژنەى ياسايى، بېيارى ژمارە (2) ى دانىشتنى نا ئاسايى ژمارە (1) ى خوولى ھەلبژاردنى پىنچەم لەپۆژى (2019/2/18) بەئىمزاى دەستەى سەرۆكايەتى پەرلەمان، دەرچوو. بەوھش كۆبۆنەوھ نا ئاسايىھەكانى پەرلەمان تەواو بوون و پەرلەمانى كوردستان چووھ ناو وھرزى بەھارەى سالى يەكەمى خوولى پىنچەم و كۆبۆنەوھ ئاسايىھەكانى پەرلەمان دەستيان پىكرد.

لەپۆژى (2019/3/1) دا، دانىشتنى ژمارە (1) ى ئاسايى خوولى بەھارەى پەرلەمان بەرپۆھچوو، ئەم دانىشتنە زياتر دانىشتنىكى پرتۆكۆلى بوو بۆ كوردنەوھى خوولى بەھارەى پەرلەمان، كە عورف وايە سەرۆكى پەرلەمان وتارىكى تىدا پىشكەش دەكات لەبارەى ئەركە چاوەپوانكراوھەكانى ئەم خوولەى پەرلەمان.

دانىشتنى ژمارە (2) ى ئاسايى سالى يەكەم لەخوولى ھەلبژاردنى پىنچەمى پەرلەمانى كوردستان، لەپۆژى (2019/3/12) بەرپۆھچوو. لەم دانىشتنەدا (14) لىژنەى ھەمىشەى پەرلەمان ھەلبژىردان. ھەرۆھە دوو ئەندامى فراكسيۆنى يەكيتى نىشتىمانى كوردستانىش بۆ لىژنەى ياسايى بەبېيارى ژمارە (3) ى پەرلەمان دەنگيان لەسەردرا. بەھەلبژاردنى ئەم دوو ئەندامە تازەىھە بۆ لىژنەى ياسايى، بېيارى ژمارە (3) ى دانىشتنى ئاسايى ژمارە (2) ى خوولى ھەلبژاردنى پىنچەم لەپۆژى (2019/3/12) بەئىمزاى دەستەى سەرۆكايەتى پەرلەمان، دەرچوو. ھەر لەو دانىشتنەشدا، بېيارى ژمارە (4) ى دانىشتنى ئاسايى ژمارە (2) ى خوولى ھەلبژاردنى پىنچەم لەپۆژى (2019/3/12) بەئىمزاى دەستەى سەرۆكايەتى پەرلەمان، دەرچوو، كە تايبەت بوو بەپىكھىنانى ئەم لىژنە ھەمىشەىيانەى پەرلەمان: (لىژنەى دارايى و كاروبارى ئابورى، لىژنەى پىشمەرگەو ناوخواو ئاسايش و ئەنجومەنە خۆجىيەكان، لىژنەى كشتوكال و ئاودىرى، لىژنەى

پەرۆردەو خۆیندنی بالاو تووژینه‌وه‌ی زانستی، لیژنه‌ی کاروباری تەندروستی و ژینگە و مافی بەکاربەر، لیژنه‌ی کاروباری شەهیدان و جینۆسایدو زیندانیانی سیاسی، لیژنه‌ی پەیوەندییەکان و پەرۆندی کوردستانی، لیژنه‌ی ناوچە کوردستانییه‌کانی دەرۆه‌ی هەریم، لیژنه‌ی وزەو سامانە سروشتییەکان و پیشەسازی و بازرگانی، لیژنه‌ی شارەوانی و گواستەنەوه‌و گەیاندن و گەشتوگوزارو ئاوەدانکردنەوه‌و وەبەرھێنان، لیژنه‌ی پۆشنبیری و کۆمەلگە‌ی مەدەنی و وەرزش و لاوان، لیژنه‌ی دەسپاکی و کاروباری پەرلەمان و سکالا، لیژنه‌ی ئەوقاف و کاروباری ئایینی، لیژنه‌ی کاروباری کۆمەلایەتی و داکوکیکردن لە مافی ئافرەت و مافی مرۆف.

دانیشتنی ژمارە (3) ی ئاسایی سالی یەكەم لەخوولی هەلبژاردنی پینجەمی پەرلەمانی کوردستان، لەرۆژی (2019/3/30) بەرپۆه‌چوو. لەم دانیشتنەدا پیشنیاری کاراکردنەوه‌ی دامەزرۆه‌ی سەرۆکایەتی هەریم خرابووه پوو کە بەیاسای ژمارە (2) ی سالی (2017) دەسەلاتەکانی سەرۆکی هەریم لەنیوان سەرۆکی پەرلەمان و سەرۆکی حکومەت و سەرۆکی دەسەلاتی دادوهرییەوه دابەشکرا بوو، هەرۆه‌ها لەخوولی چوارەمی پەرلەماندا بەژمارە یاسای (10) ی سالی (2018) دا، دامەزرۆه‌ی سەرۆکایەتی هەریمیش هەلپەسێردرابوو، خرابووه بەرنامە‌ی کار.

دوای خۆیندەوه‌ی (پیشنیازی کاراکردنەوه‌ی دامەزرۆه‌ی سەرۆکایەتی هەریمی کوردستان – عێراق و هەمواری شیوازی هەلبژاردنی سەرۆک تا پەسندکردنی دەستور) کە بەئیمزای (68) پەرلەمانتار ئاراستە‌ی لیژنه‌ی یاسایی کرابوو، لەنیو لیژنه‌ی یاساییش بەئیمزای (7) پەرلەمانتار بۆ سەرۆکایەتی نێردرا بوو، لەلایەن لیژنه‌ی یاسایی خۆینرایه‌وه، دواتر لەلایەن سەرۆکی پەرلەمانەوه ئاراستە‌ی لیژنه‌کە کرایه‌وه تاوه‌کو راپۆرتی کۆتایی لەبارە‌ی هەنووسریت.

دانیشتنی ژمارە (4) ی ئاسایی سالی یەكەم لەخوولی هەلبژاردنی پینجەمی پەرلەمانی کوردستان، لەرۆژانی (2019/4/3 – 2) بەرپۆه‌چوو، کە تاییبەت بوو بەخۆیندەوه‌ی دووهمی کاراکردنەوه‌ی دامەزرۆه‌ی سەرۆکایەتی هەریمی کوردستان، وتووژکردن لەبارە‌ی ئەم یاسایە.

دانیشتنی ژمارە (5) ی ئاسایی سالی یەكەم لەخوولی هەلبژاردنی پینجەمی پەرلەمانی کوردستان، لەرۆژانی نیوان (2019/5/8 – 4/10) بەرپۆه‌چوو، لەم دانیشتنەدا دوای وتووژ، پیشنیازی یاسای کاراکردنەوه‌ی دامەزرۆه‌ی سەرۆکایەتی هەریمی کوردستان، بەدەنگی (89) پەرلەمانتار، بەیاسای ژمارە (1) ی سالی (2019) پەسندکرا. لەم یاسایە تازە‌یەدا سەرۆکی هەریم لەبری یەك جیگر، دوو جیگری دەبیت و دەسەلاتەکانیان لەلایەن سەرۆکی هەریمەوه دیاری دەکریت و،

ههروهه سهرۆكى ههریمیش له نیو پههله ماندا هه لده بژیریت. ئەم یاسایه وهكو بپاری ژماره (5) ی پههله مانى كوردستان، له لایه ن دهسته ی سهرۆكایه تی پههله مانه وه ئیمزاکراوه .

دانیشتنی ژماره (6) ی ئاسایی سالی یه كه م له خوولی هه لبژاردنی پینجه می پههله مانى كوردستان، له پۆژی (2019/5/28) به پۆه چوو، بپاری ژماره (6) ی پههله مانى كوردستان ده رچوو، كه تایبته بوو به هه لبژاردنی نیچیرقان بارزانی به سهرۆكى ههریمی كوردستان، به پشت به ستن به حوكمه كانی بپگه (1) ی ماده ی (56) له یاسای ژماره (1) ی سالی (1992) هه مواركراوی و خالی (5،6) له بپگه ی یه كه می ماده ی (4) له یاسای ژماره (1) ی سالی (2019) ی پههله مانى كوردستان به پۆه چوو. ئەم بپاره به ئیمزای د. قالا فه رید سهرۆكى پههله مان له پۆژی (2019/5/28)، ده رچوو.

دانیشتنی ژماره (7) ی ئاسایی سالی یه كه م له خوولی هه لبژاردنی پینجه می پههله مانى كوردستان، له پۆژی (2019/6/10) به پۆه چوو، كه تایبته بوو به پیکاره كانی سویندخواردنی نیچیرقان بارزانی سهرۆكى ههریمی كوردستان، ئینجا دوا ی به پۆه چوونی پرۆسه ی سویندخواردنه كه، هه ندیک له میوانه كانی ئەم رپۆه سمه وتاریان خویندنه وه، پاشان سهرۆكى تازه ی ههریم وتاریکی پیشكه شكرد. دواتر پرۆسه ی ناوانی سهرۆكى ئەنجومه نی وه زیرانی ههریمی كوردستانی به پۆه چوو. ئەم كۆبوونه وه یه له ته لاری پههله مان به پۆه نه چوو، به لكو گوازرابۆه بۆ هۆلی شه هید سه عد عه بدوللاو له وی به پۆه چوو.

دانیشتنی ژماره (8) ی ئاسایی سالی یه كه م له خوولی هه لبژاردنی پینجه می پههله مانى كوردستان، له پۆژی (2019/6/11) به پۆه چوو، له م دانیشتنه دا بپاری ژماره (7) ی پههله مانى كوردستان ده رچوو، كه تایبته بوو به ناوزه دکردنی مه سرور بارزانی بۆ پۆستی سهرۆكى ئەنجومه نی وه زیرانی ههریمی كوردستان، كه به پشت به ستن به حوكمه كانی بپگه (3) ی ماده ی (56) له یاسای هه لبژاردنی پههله مانى كوردستان ژماره (1) ی سالی (1992) هه مواركراو له پههله مانى كوردستان له دانیشتنی ئاسایی ژماره (8) ی پۆژی (2019/6/11) به پۆه چوو. ئەم بپاره به ئیمزای د. قالا فه رید سهرۆكى پههله مان له پۆژی (2019/6/11)، ده رچوو.

دانیشتنی ژماره (9) ی ئاسایی سالی یه كه م له خوولی هه لبژاردنی پینجه می پههله مانى كوردستان، له پۆژی (2019/6/30) به پۆه چوو، له م دانیشتنه دا بپاری ژماره (8) ی پههله مانى كوردستان ده رچوو، كه تایبته بوو به درێژکردنه وه ی خوولی به هاره ی سالی یه كه م له خوولی هه لبژاردنی

پینجهمی پەرلەمانی کوردستان که به پیتی پیرهوی ناوخۆ دەبوایه له پۆژی (2019/6/30) کۆتایی پی بیت. به پیتی ئەم بپیاره خوولی به هاره تاوه کو پۆژی (2019/7/15) درێژکرایه وه که دهکاته ته نیا دوو ههفته.

دانیشتنی ژماره (10) ی ئاسایی سالی یه کهم له خوولی ههلبژاردنی پینجهمی پەرلەمانی کوردستان، له پۆژی (2019/7/6) به پیره چوو، تیدا خویندنه وهی یه کهم بو سی پینجیازی یاسایی خویندنه وه، دای خویندنه وه یان له لایهن سه رۆکایه تی پەرلەمانه وه ئاراسته ی لیژنه پیره ندیاره کان کران. پینجیازه یاساییه کان بریتی بوون له (پینجیازی یاسای مرقف سازی له هه ریمی کوردستان)، (پینجیازی یاسای به خاوه نکردنی ئەو زه وییانه ی زیده پۆییان له سه ر کراوه له سنوری شاره وانیه کان له هه ریمی کوردستان). (پینجیازی یاسای هه مواری یاسای ژماره (3) ی سالی (2009) ی یاسای پارێزگاکانی هه ریمی کوردستان).

دانیشتنی ژماره (11) ی ئاسایی سالی یه کهم له خوولی ههلبژاردنی پینجهمی پەرلەمانی کوردستان، له پۆژی (2019/7/7) به پیره چوو، تیدا خویندنه وهی دووهم بو یاسای هه مواری یاسای ژماره (3) ی سالی (2009) ی یاسای پارێزگاکانی هه ریمی کوردستان کرا.

دانیشتنی ژماره (12) ی ئاسایی سالی یه کهم له خوولی ههلبژاردنی پینجهمی پەرلەمانی کوردستان، له پۆژی (2019/7/8) به پیره چوو، پەرلەمانی کوردستان یاسای ژماره (2) ی سالی (2019)، که بریتی بوو له یاسای هه مواری یه کهمی یاسای ژماره (3) ی سالی (2009) ی په سنکرد به ناوی (یاسای پارێزگاکانی هه ریمی کوردستان – عیراق). ئەم یاسایه له پینج ماده پیکهاتبوو، به پیتی ماده ی یه کهمی ئەم هه مواره یاساییه، ههلبژاردنی پارێزگاری شاره کان له دهره وه یا له نیوان ئەندامانی ئەنجومه ن ده بیت، به و مانایه ی مه رج نییه پارێزگار ئەندامی ئەنجومه نی پارێزگا بیت و به شداری له ههلبژاردنی ئەنجومه نی پارێزگا کان کردبیت وه کو ئەوه ی له نیو یاساکه ی پینجتردا هه بوو. ئەوهش دووهم یاسا بوو که پەرلەمانی کوردستان له م خوله دا ده ری بکات، دای ده رکردنی یاسای ژماره (1) ی تایبته ت به کارا کردنه وه ی دامه زراوه ی سه رۆکایه تی هه ریم.

دانیشتنی ژماره (13) ی ئاسایی سالی یه کهم له خوولی ههلبژاردنی پینجهمی پەرلەمانی کوردستان، له پۆژی (2019/7/10) به پیره چوو، له م دانیشتنه دا بریاری ژماره (9) ی پەرلەمانی کوردستان ده رچوو، که به پشت به ستن به بپگه ی (4) ی ماده ی (56) له یاسای ههلبژاردنی

پەرلەمانى كوردستان ژمارە (1) ى سالى (1992) ھەموارکراو، مادەى شەشەم ى ياساى ژمارە (3) ى سالى (1992) ى ھەموارکراو، پەرلەمانى كوردستان لەدانیشتنى ئاساى ژمارە (13) ى خۆیدا، بېرىرى ژمارە (9) ى دەركرد، كە تايبەت بوو بەیەكەم: متمانەدان بەسەرۆكى ئەنجومەنى وەزیران. دووھ: خۆیندەنەوہى ناوى وەزیرەكان لەلایەن سەرۆكى ئەنجومەنى وەزیران بۆ متمانە پیدان. سییەم: خۆیندەنەوہى ھیلە گشتییەكانى بەرنامەى كابینەى وەزارى نۆیەم لەلایەن سەرۆكى ئەنجومەنى وەزیرانەوہ. بەم شیۆەیە كابینەى وەزارى نۆیەمى ھەریمی كوردستان بەسەرۆكایەتى مەسرور بارزانى و قوباد تالەبانى وەكو جیگرى سەرۆك و، (21) وەزیر پیکھاتبوو. ئەم بېریارە بەئیمزای ھیمن ھەورامى جیگرى یەكەمى سەرۆكى پەرلەمان دەرچووہ.

دانیشتنى ژمارە (14) ى ئاساى سالى یەكەم لەخوولى ھەلبژاردنى پینجەمى پەرلەمانى كوردستان، لەپۆژى (2019/7/11) بەرپۆەچوو، لەم دانیشتنەدا بېریارى ژمارە (10) ى پەرلەمانى كوردستان دەرچوو، كە بەپشت بەستن بەمادەى (48) لەياساى ژمارە (1) ى سالى (1992) ھەموارکراو، ھوكمى بېرگەى چوارەمى مادەى (15) لەپەپرەوى ناوخۆى پەرلەمانى كوردستان، پەرلەمان بېریارىدا بەھەلبژاردنى د. رېواس فايق بۆ پۆستى سەرۆكى پەرلەمان. ھەرودھا لەم دانیشتنەدا خۆیندەنەوہى یەكەمى بۆ پینشنىازى بېریارى دیارکردنى پۆژى (2014/8/3) وەكو پۆژى كۆمەلگۆژى ئیزدییهكان، بەرپۆەچوو.

دانیشتنى ژمارە (3) ى نا ئاساى سالى یەكەم لەخوولى ھەلبژاردنى پینجەمى پەرلەمانى كوردستان، لەپۆژى (2019/8/3) دا، بەرپۆەچوو. لەم دانیشتنەدا بېریارى ژمارە (11) ى پەرلەمانى كوردستان دەرچوو، كە تیددا پەرلەمانى كوردستان بېریارىدا پۆژى (8/3) ى ھەموو سالىك، بەرپۆژى جینۆسایدی ئیزدییهكان لەسەر دەستى دەولەتى ئیسلاىمى دیارى بكریت.

دانیشتنى كردنەوہى خوولى پاییزەى گریدان لەسالى یەكەمى خوولى پینجەمى ھەلبژاردنى پەرلەمانى كوردستان، لەپۆژى (2019/9/1) بەرپۆەچوو. لەدەسپىكى ئەم دانیشتنەدا د. رېواز فايق وتاریكى پینشكەشكردو تیددا ئاماژەى بۆ ئەوہ كرد كە لەوہتەى ئەم خوولەى پەرلەمان دەستبەكار بووہ، (3) پینشنىازە ياساو بېریار پەسندكراون. (14) پینشنىازە ياساو بېریار ئاراستەى حكومەت كراون. (2) پینشنىازە ياسا مەرجى پوالەتى پینشنىازە ياساىان تیدنا ھەبووہو گېردراوہتە بۆ ئەو پەرلەمانتارانەى كە واژوویان لەسەر كردوہو، بۆ ئەوہى چاكى بكەنەوہ. (1) پینشنىازە ياسا ئاراستەى حكومەت كراوہ بۆ ئامادە بوون لەكۆبوونەوہى لیژنەى تايبەتمەند. (6)

پیشنیاژه یاساو بپیار ئاماده کراون بۆ خویندنه وهی یه که م. (2) پیشنهادیه یاسا به زمانی عه ره بی نووسراون و نیردراون بۆ وه رگیژان بۆ سه ر زمانی کوردی. (1) پیشنهادیه یاسا له لایه ن لیژنه ی یاسایی ره تکراره ته وه. (2) پیشنهادیه یاسا هیشتا ئاراسته ی لیژنه ی یاسایی نه کراوه. (1) پیشنهادیه یاسا ئاراسته ی لیژنه ی یاسایی کراوه و هیشتا نه نیردراوه ته وه بۆ سه روکایه تی. (2) پیشنهادیه یاسا له لایه ن ژماره ی یاسایی په رله مانئاران پیشکه شکارون، به لام حکومه ت پیشتر داوای گێراندنه وه یانی کوردبوو، بۆیه ئاراسته ی حکومه ت کراونه ته وه. ئه وه ی لیژنه دا تییبینی ده کریت، بریتییه له وه ی تا کردنه وه ی وه رزی پاییزه ی خوولی په رله مانیش، حکومه ت هیچ پرۆژه یاسایه کی بۆ په رله مان نه نارده وه تاوه کو کاری له سه ر بکریت.

دانیشتنی ژماره (1) ی ئاسایی سالی یه که م له خوولی هه لبژاردنی پینجه می په رله مان ی کوردستان، له رۆژی (2019/9/17) دا، به رپوه چوو. له م دانیشتنه دا پیشنهادیه ی هه موارکردنه وه ی په رپه وی ناوخوا ی په رله مان ی کوردستان خرایه روو، له گه ل خویندنه وه ی یه که م بۆ (6) پیشنهادیه ی یاسایی که ئیمزای ژماره ی پیوستی په رله مانئاری له سه ر کۆکراوه ته وه. پیشنهادیه یاساکان بریتی بوون له (به رکارکردن و هه مواری یاسای به ره نگاربوونه وه ی قاچاغیکردن به نه وت و به رووبومه کانی ژماره 41 ی سالی 2088). پیشنهادیه یاسای (به رکارکردنی یاسای فیدرالی پاراستنی به ره مه عیراقیه کان ژماره 11 ی سالی 2010 ی هه موارکراو). پیشنهادیه یاسای (پیکه ستن و یه که ستنی عه لوه کان). پیشنهادیه یاسای (به رکارکردنی یاسای فیدرالی واژووی ئه لیکترۆنی و مامه له ئه لیکترۆنییه کان ژماره 78 ی سالی 2012). پیشنهادیه یاسای (به رکارکردن و هه مواری یاسای گرتنی مایه ی قاچاغ و قه ده غه کراو بۆ ئالوگۆرکردن له بازاره نیوخوایه کان ژماره 18 ی سالی 2088 ی هه موارکراو). پیشنهادیه یاسای (به رکارکردن و هه مواری یاسای هاورده و فروشتنی به ره مه نه وتیه کان ژماره 9 ی سالی 2006).

دانیشتنی ژماره (2) ی ئاسایی سالی یه که م له خوولی هه لبژاردنی پینجه می په رله مان ی کوردستان، له رۆژی (2019/9/25) دا، به رپوه چوو. له م دانیشتنه دا خویندنه وه ی دووه م بۆ پیشنهادیه ی هه موارکردنه وه ی په رپه وی ناوخوا ی په رله مان ی کوردستان کرا.

دانیشتنی ژماره (3) ی ئاسایی سالی یه که م له خوولی هه لبژاردنی پینجه می په رله مان ی کوردستان، له رۆژی (2019/9/29) دا، به رپوه چوو. له م دانیشتنه دا ده نگدان له سه ر هه مواری یه که می په رپه وی ناوخوا ی په رله مان ی کوردستان کرا.

خویندنه و یهك بۇ كارهكانى پەرلەمانى كوردستان لە ماوهى سالى يەكەمیدا

- 1) پەرلەمانى كوردستان لە ماوهى يەك سالدا (2018/9/30 – 2019/9/30)، تەنیا دوو یاسای دەرکردووه، كە بریتی بوون لە یاسای ژماره (1) ی سالى (2019) تايبەت بە كاراكردنه وەى دامەزراوەى سەرۆكایەتى هەریم و، یاسای ژماره (2) ی سالى (2019) تايبەت بە هەموارکردنه وەى یاسای پارێزگاكانى هەریمی كوردستان. یاسای یەكەم لە لایەن دەستەى سەرۆكایەتى پەرلەمانە وە ئیمزاکراوە و بریارى ژماره (5) ی بۆ دەرچوووه، چونكە ئەو كات سەرۆكایەتى هەریم هەلپەسێردرا بوو و، هیشتا سەرۆكى نوێ هەلنەبژێردرا بوو. بەلام، یاسای دووهم لە لایەن سەرۆكى هەریمە وە ئیمزاکراوە.
- 2) پەرلەمانى كوردستان لە ماوهى يەك سالدا، تەنیا (11) بریارى دەرکردووه. (6) بریارى تايبەت بووه بەرپێكخستنى ئیش و كارەكانى خۆى و دانانى لیژنەكان و متمانه دان بە ئەندامى تازە لە جیگای ئەوانەى دەستیان لە كار كێشا و تە وە، هەلبژاردنى سەرۆكى تازەى پەرلەمان لە جیگای سەرۆكى پێشوو، (1) بریارى تايبەت بوو بە دەرپێژکردنه وەى خوولى بە هارەى خۆى بۆ ماوهى دوو هەفتە. (1) بریارى تايبەت بوو بە هەلبژاردنى سەرۆكى تازەى هەریم و، (2) بریارى تايبەت بوون بە ناوזה دكردنى سەرۆكى ئەنجومەنى وەزیران و متمانه پێدانى. (1) بریارى تریشى تايبەت بوو بە دەستنیشانكردنى پۆژى جینۆسایدی ئێزدییهكان.
- 3) لەكۆى ئەم (11) بریارەدا (1) بریار كە بریارى یەكەمە، بە ئیمزای سەرۆكى (كاتى) تەمەن بووه، بریارەكانى تر بە ئیمزای سەرۆك یا جیگرى یەكەمى پەرلەمان بووه. لە سەر دەمى سەرۆكایەتى د. قالا فەرىد (7) بریار دەرکراوه، لە سەر دەمى د. ریواس فایق (1) بریار دەرچوووه، (2) بریارى بە ئیمزای هیمن هەورامى جیگرى یەكەمى سەرۆك دەرچوووه.
- 4) لە ماوهى يەك سالدا، پەرلەمانى كوردستان تەنیا (14) دانیشتنى ئاسایى و، (3) دانیشتنى نا ئاسایى ئەنجامداوه.
- 5) لە ماوهى يەك سالدا پەرلەمانى كوردستان خویندنه وەى تەنیا بۆ (10) پێشنىازى یاسایى كوردووه، (2) لەم پێشنىازانە بوونە تە یاسا، بەلام (8) پێشنىازە كە یتر نە چوونە تە

قۆناغى دەرچوون وەكو ياسا. ھەمواركدنەوھى ياساى سەرۆكايەتى ھەرئىم و، ھەمواركدنەوھى ياساى ئەنجومەنى پارىزگاكان بوونە ياساو مەرسوميان پىدەرڪرا. بەلام، پىشنىازە ياسايەكانى تىرى وەكو (مروڤ سازى لەھەرئىمى كوردستان)، ھەرەھا (بەخاوەنكدنى ئەو زەوييانەى زىدەرپۆييان لەسەر ڪراوھ لەسنورى شارەوانىيەكان لەھەرئىمى كوردستان)، (بەرڪاركدن و ھەموارى ياساى بەرەنگاربوونەوھى قاچاغىكردن بەنەوت و بەرووبوومەكانى ژمارە 41 ى سالى 2088)، (بەرڪاركدنى ياساى فیدرالى پاراستنى بەرھەمە عىراقىيەكان ژمارە 11 ى سالى 2010 ى ھەموارڪراو)، (رېكخستن و يەكخستنى عەلوەكان)، (بەرڪاركدنى ياساى فیدرالى واژووى ئەلىكترۆنى و مامەلە ئەلىكترۆنىيەكان ژمارە 78 ى سالى 2012)، (بەرڪاركدن و ھەموارى ياساى گرتنى مايەى قاچاغ و قەدەغەڪراو بۆ ئالوگۆپكردن لەبازارە نىوخۆيەكان ژمارە 18 ى سالى 2088 ى ھەموارڪراو)، (بەرڪاركدن و ھەموارى ياساى ھاوردەو فرۆشتنى بەرھەمە نەوتىيەكان ژمارە 9 ى سالى 2006)، نەگەيشتونەتە قۆناغى كۆتايى تاوھكو ببنە ياساو مەرسوميان پىدەرېچىت.

ھەلسەنگاندنىك بۆ بەئىنى ھەئبژاردنەكانى چوار لىستى گەورەى پەرلەمانى كوردستان

وەكو ئەوھى لەپىشەكى ئەم راپۆرتەدا ئاماژەمان بۆ كردووه، راپۆرتى چاودىرى بەئىنى ھەئبژاردنەكان كە لەلايەن رېكخراوھكەمان بەرپۆه دەچىت، تەنيا چاودىرى چوار لىستى گەورەى براوھى ھەئبژاردنى پەرلەمانى كوردستانى سالى (2018) دەكات، كە برىتىن لەلىستى پارتى دىموكراتى كوردستان بە (45) كورسى، يەكئىتى نىشتىمانى كوردستان بە (21) كورسى، بزوتنەوھى گۆران بە (12) كورسى، نەوھى نوئى بە (8) كورسى.

لەكاتى پىداچوونەوھو بەراوردكردنەوھى يەك سال ئىشكردنى پەرلەمانى كوردستان لەگەل بەئىنەكانى ھەئبژاردنى ئەم چوار لىستەدا، بۆ مان دەردەكەوئىت ئەم چوار لىستە بەئىن و بەرنامەى ھەئبژاردنىان نەنووسىوھ، بەلكو ئەوھى بەناوى بەرنامەى لىستى ھەئبژاردن خستبوويانە روو، بەرنامەى كارى حكومەت بوو، نەوھكو بەئىنى ھەئبژاردن بۆ لىستىكى پەرلەمانى، لەبەرئەوھى بەشى ھەرە زۆرى بەرنامەكان تايبەتە بەكارى حكومەت، نەوھكو بەئىن بوو بىت بۆ دارپشتنى ياساى لەپەرلەمانى كوردستاندا. لەگەل ئەوھشدا، ئىمە لىرەدا يەكە بەيەكە بە

بەرنامەى لیستەکاندا دەچینەوہ تاوہکو بزانی لە ماوہى سالى یەکەمى ئیشکردنى پەرلەمانى کوردستاندا، چەند بەلئینیان جیبەجیکردوہ. لەگەڵ ئەوہشدا، لەکاتى پیداجوونەوہو خویندەوہى بەرنامەو بەلئینى ھەلبژاردنى لیستەکاندا، تیبینى ئەوہ دەکەین ئەو (8) پێشنيازە یاسایى لە ماوہى یەک سالى تەمەنى پەرلەماندا خویندەوہى یەکەمیان بۆ کراوہ، ھیشتا نەگەشتوونەتە قوناغى کۆتایى تاوہکو ببنە یاسا، بەشیوہیەک لەشیوہکان ئەگەر بەروونیش نەبیت، بەلام لەنیو بەلئینى ھەلبژاردنى لیستەکاندا ئاماژەیان بۆ کراوہ، لەبەرئەوہى نەچوونەتە قوناغى کۆتایى و نەبوونەتە یاسا، بۆیە وا تەماشایان ناکەین کە بەلئینى جیبەجیکراون، بەلکو تەنیا ھەولن بۆ جیبەجیکردنى ئەم بەلئینانە.

یەکەم: لیستی ژمارە (183) ی پارتى دیموکراتى کوردستان.

بەرنامەى لیستى پارتى لە (10) بەش پیکھاتوہ، ھەر بەشیک دابەش دەبیتە سەر چەندین تەوہرو سیکتەرى جیاواز بەجۆریک بەرنامەکە ئەوہندە فراوانەو ئەوہندە بەلئینى ھەلبژاردنى تیدایە کە ھەندیکیان جیبەجیکردنیان ئەستەمەو، ھەندیکى تریشیان ھیچ پێوہندى بەپەرلەمانى کوردستانەوہ نییە.

بەشى یەکەمى بەرنامەى لیستى پارتى دیموکراتى کوردستان (10) بەلئینى ھەلبژاردن لەخۆ دەگریت. بەشى دووہم (11) بەلئینى تیدایەو، بەشى سێیەمیش (8) بەلئین و، بەشى چوارم (3) بەلئین و، بەشى پینجەم (4) بەلئین و، بەشى شەشەم (5) بەلئین و، بەشى ھوتەم (5) بەلئین و، بەشى ھەشتەم (6) بەلئین و، بەشى نۆیەم (4) بەلئین و بەشى دەیەم (4) بەلئین لەخۆ دەگریت. کۆى بەلئینەکانى پارتى دیموکراتى کوردستان بۆ دەنگدەرانى، بریتىیە لە (60) بەلئینى ھەلبژاردن کە پێویست دەکات لە ماوہى چوار سالى خوولى پینجەمى ھەلبژاردنى پەرلەمانى کوردستاندا جیبەجیبیان بکات.

بەشیک لەم بەلئینانە پێوہندیان بەپەرلەمانى کوردستانەوہ نییە، بەو مانایەى بەلئین نین بۆ دانانى یاسایەكى پەرلەمانى، یا دەرکردنى بریارىكى پەرلەمانى، بەلکو بەشیکن لەکارى حکومەت، وەکو دەزانین جیاوازی ھەیە لەنیوان بەلئینەکانى ھەلبژاردن کە لیستەکان بەدەنگدەرى خوایانى دەدەن، لەگەڵ بەرنامەى حکومەت کە لەلایەن ھاوپەیمانى حکومییەوہ پێشکەش بەپەرلەمانى کوردستان کراوہ.

بۇ نموونە، بەشیک لە بەلئینەکانی لیستی پارتی دیموکراتی کوردستان بۆ ھەلبژاردنی پەرلەمان، بریتییە لەوانەى خوارەوہ:

- "جیبەجیکردنی مادەى (140) ى دەستوورو پیداکیری لەسەر گەپاندنەوہى ھەموو ناوچە کوردستانیەکانی دەرەوہى ئدارەى ھەریم و دیاریکردنی سنووری کوردستان و کۆتاییهینان بەدواخستن و خۆدزینەوہ لەجیبەجیکردنی".

- "پیکخستنی نوینەرایەتى و پەيوەندیەکان و گفتوگو لەگەڵ حکومەتى فیدرالى لەچارچۆوہى دەستووردا".

- "کارکردن بۆ چارەسەرکردنی گرفتى ئاوارەکان بەگشتى و باشتکردنی باروگوزەرانیان. ھاوکات ھەولدان و ھاوکارى لەگەڵ حکومەتى فیدرالى بۆ دابینکردنی سەقامگیری لەناوچەکانیان بەمەبەستى گەپانەوہیەکی شەرافەتمەندانە و سەربەرزانە و ژيانیکی ئاسوودە".

ئەم سى خالە نموونەىەکی زۆر بچووکن لەبارەى گشتگیری بەلئینەکان و ئەستەمى جیبەجیکردنیان، چونکە پيوەندییان بەکارى پەرلەمانیەوہ نییە و بەرپرسیاریتی حکومەتى عیراقى و حکومەتى ھەریمی کوردستانە، بۆیە ئەو بەلئینانەى لیستى (183) ى پارتى داویانەتە دەنگدەرانیان، بەشیکن لەکارنامەى حکومەت و پيوەندییان بەکارى پەرلەمانیەوہ نییە، کە لەسەر سى بنەما وەستاوہ کە بریتین لە (یاسادانان، پەسندکردنی بودجەو حیساباتی کۆتایى، چاودیری کارى حکومەت). بۆیە جگە لەم تیبینیانە لەبارەى بەلئینەکان، ئیستا بەچەند خالیك پادەى جیبەجیکردنی بەلئینەکانى لستى پارتى دەخەینە پروو:

(1) لەماوہى یەك سالى تەمەنى خوولى پینجەمى پەلەمانى کوردستاندا، لیستى پارتى دیموکراتى کوردستان ھىچ یەكێك لەم (60) بەلئینەى جیبەجى نەکردووہ و بەدینەھیناوہ، کە لەکاتى ھەلبژاردنەکاندا بانگەشەى بۆ کردووہ.

(2) کار بۆ جیبەجیکردنی یەكێك لەم بەلئینانە کراوہ کە تاییبەت بوو بە "نووسینەوہى دەستووریکی کوردستانی ھاوچەرخ، کە ببیتە مەرچەى چارەى گرفتەکان و گریبەستىکی کۆمەلایەتى سیاسى، کە مافى ھەموو پیکھاتەکانى کوردستان دەستنییشان و دابین بکات". بۆ جیبەجیکردنی ئەم بەلئینە لیستى پارتى لەسەر ئاستى دەستەى سەرۆکایەتى سەرۆکی پەرلەمان ھەنگاویکی ھاویشتووہ، بەلام ھەنگاوەکە لەسالى

يەكەمدا زۆر لەسەرەتادايەو، ديار نىيە كەى دەگاتە قۆناغى كۆتايى كە برىتتايە لەپەسندكردنى دەستوورو ئەجامدانى پىفراندۆم لەبارەيەو. بۆيە ئەگەرچى كارى بۆ كراو، بەلام جىبەجى نەكراو.

(3) يەككە لەبەلئىنە گرنگەكانى لىستى پارتى، برىتتايە لەداننان بەوئى چوار سالە بودجە لەكوردستاندا نەبوو، بۆيە جەخت لەو دەكاتەو كە پىويستە "جاريكى دىكەو بەپيى ئەولەوييەتى سىكتەرە ھەرە پىويستەكان و، بۆ خزمەتى پرۆسەى گەشەپيدان و، لەبەرژەوئەندى خەلكى كوردستان و كەمكردنەوئەى خەرجىيەكان گەلەلە بكرىت". ئەم بەلئىنەش لەميانەى كاركردنى پەرلەمان لەسالى يەكەمدا جىبەجى نەكراو، تا ئىستا پەرلەمان ھىچ بودجەيەك و حىساباتىكى كۆتايى لەلايەن حكومەتەو پىنەگەشتوو.

دووھەم: لىستى ژمارە (105) يەكئىتى نىشتىمانى كوردستان.

بەرنامەى لىستى يەكئىتى لە (5) بەش پىكھاتوو، ھەر بەشكە دابەش دەبىتە سەر چەندىن مادەو سىكتەرى جياواز، بەجۆرىك بەرنامەكە ئەوئەندە فراوانەو ئەوئەندە بەلئىنى ھەلئىزاردنى تىدايە كە ھەندىكيان جىبەجىكردنەى ئەستەمەو، ھەندىكى ترىشيان ھىچ پىوئەندى بەكارى پەرلەمانى كوردستانەو نىيە.

ئەو بەلئىنانەى يەكئىتى بەدەنگدەرانى خۆيداو، برىتتايە لەپىشەكئىيەكى (9) خالى، ئىنجا لەبەشى يەكەمدا (17) بەلئىنى ھەلئىزاردنى بەدەنگدەرانى خۆيداو، لەبەشى دووھميشدا (9) بەلئىن ھەيەو، لەبەشى سىيەميشدا (33) بەلئىن دراو، لەبەشى چوارەميشدا (80) بەلئىن و بەشى پىنجەميش (35) بەلئىن لەخۆ دەگرىت. بەم شىوئەيە كۆى گشتى بەلئىنەكانى لىستى (105) يەكئىتى نىشتىمانى كوردستان دەگاتە (183) بەلئىن.

بەشكە لەم بەلئىنانە پىوئەندىيان بەپەرلەمانى كوردستانەو نىيە، بەو مانايەى بەلئىن نىن بۆ دانانى ياسايەكى پەرلەمانى، يا دەركردنى پىريارىكى پەرلەمانى، بەلكو بەشكەن لەكارى حكومەت، وەكو دەزانين جياوازي ھەيە لەنىوان بەلئىنەكانى ھەلئىزاردن كە لىستەكان بەدەنگدەرى خۆيانى دەدەن، لەگەل بەرنامەى حكومەت كە لەلايەن ھاوپەيمانى حكومىيەو پىشكەش بەپەرلەمانى كوردستان كراو.

بۇ نمونە، بەشىك لەبەلئەكانى لىستى يەكئىتى نىشتىمانى كوردستان بۇ ھەلئەلئەردى پەرلەمان، برىتتېيە لەوانەى خوارەوہ:

- "كارکردن بۇ ديارىکردنى سنوورى باشوورى كوردستان، بەجئبەجئىکردنى مادەى (140) ى دەستوورى عئراقى فیدرال".

- "ئەنجامدانى سەرژمئىرى گشتى لەعئراق و ھەرئىمى كوردستان".

- "دەسپئىکردنەوہى بپيارى پئیدانى سلفەى عەقار".

ئەم سى خالە، نمونەيەكى زۆر بچوكن لەبارەى گشتگىرى بەلئەكان و ئەستەمى جئبەجئىکردنىان، چونكە پئوہندىيان بەكارى پەرلەمانىيەوہ نىيەو بەرپرسىارئىتى حكومەتى عئراق و حكومەتى ھەرئىمى كوردستانە، بۇيە ئەو بەلئەكانەى لىستى (105) ى يەكئىتى داويانەتە دەنگدەرانىان، بەشىكك لەكارنامەى حكومەت و پئوہندىيان بەكارى پەرلەمانىيەوہ نىيە، كە لەسەر سى بنەما وەستاوہ كە برىتتېن لە (ياسادانان، پەسندکردنى بودجەو حىساباتى كۆتايى، چاودئىرى كارى حكومەت). لەگەل ئەوہشدا، بەلئەكانى لىستى يەكئىتى لەھەندئىك خالدا، نزيكن لەوہى بەلئىنى ھەلئەلئەردى پەرلەمانى بن، چونكە جەخت دەكەنە سەر دارشتنى ياساى تازەو، ھەموارکردنەوہى ھەندئىك ياساى پئىشتەر، ئەوہش بنەماى سەرەكى كارى پەرلەمانىيە.

جگە لەم تئبىنىيانە لەبارەى بەلئەكان، ئئستا بەچەند خالئىك رادەى جئبەجئىکردنى بەلئەكانى لىستى يەكئىتى دەخەينە روو:

1) لەماوہى يەك سالى تەمەنى خوولى پئىنجەمى پەرلەمانى كوردستاندا، لىستى يەكئىتى نىشتىمانى كوردستان لەكۆى (183) بەلئىن، كە بەدەنگدەرانى خۇيدا بوو، تەنيا يەك بەلئىنى بەشئوہيەكى تەواو جئبەجئىکردوہ، كە برىتتېى بوو لەبەجئىنؤسايد ناساندنى تاوانەكانى دەولەتى ئىسلامى بەرانبەر بەئئزىدئىيەكان. ئەم بەلئەكانە لەدانئىشتنى ژمارە (3) ى نا ئاساى سالى يەكەم لەخوولى ھەلئەلئەردى پئىنجەمى پەرلەمانى كوردستان، لەرؤژى (2019/8/3) دا، بەبپيارى ژمارە (11) ى پەرلەمانى كوردستان دەرچوو، كە تئيدا پەرلەمانى كوردستان بپيارىدا رؤژى (8/3) ى ھەموو سالىك، بەرؤژى جئىنؤسايدى ئئزىدئىيەكان لەسەر دەستى دەولەتى ئىسلامى ديارى بكرئت.

2) كار بۇ جئبەجئىکردنى يەكئىك لەبەلئەكانىترئش كراوہ كە تايبەت بوو بە "وہگەرئخستنى دؤسىيەى دەستوورو پەسندکردنى دەستوورئىكى ھەمئىشەيى بۇ ھەرئىمى كوردستان". بۇ

جیبە جیگردنی ئەم بەلئینه، لیستی یەکییتی لەسەر ئاستی دەستەئە سەرۆکیایەتی پەرلەمان هەنگاویکی هاویشتوو، بەلام هەنگاوەکە لەسالی یەکەمدا زۆر لەسەرەتادایەو، دیار نییە کە دەگاتە قوناغی کۆتایی کە بریتییە لەپەسندکردنی دەستووڕو ئەنجامدانی پیرفاندۆم لەبارەییەو، بۆیە ئەگەرچی کاری بۆ کراوە، بەلام جیبەجی نەکراوە.

(3) یەکیک لەو بەلئینانەئە کە لیستی یەکییتی بەدەنگدەرانە خۆیدا بوو، بریتی بوو لە "نەهیشتنی پاشەکەوتی مووچەو پابەند بوون بەپێدانی مووچەئە مانگانە وەکو ئیستیحقاقیکی وەزیری لەنیویشیاندا مووچەئە خانەنشینان و بەسالآچوووان و مامۆستایان و فەرمانبەران، گەڕاندنەوئە تەواوی مووچە پاشەکەوتکراوەکانیان". بەشیکێ ئەم بەلئینە لەسالی یەکەمی تەمەنی پەرلەمانی کوردستاندا بەدیھاتوووە جیبەجی کراوە، کە بریتی بوو لەهەلۆھشانەوئە سیستەمی پاشەکەوتکردنی مووچە. بەلام، بەشیکێ تری ئەم بەلئینە هیشتا جیبەجی نەکراوە، کە تاییبەتە بەگێڕانەوئە مووچە پاشەکەوتکراوەکان.

سێیەم: لیستی ژمارە (148) ی بزوتنەوئە گۆران.

بەرنامەئە لیستی بزوتنەوئە گۆران لە (4) تەوەر پیکھاتوو، هەر تەوهریک دابەش دەبیتە سەر کۆمەلێک بەش و سیکتەری جیاواز، بەجۆریک بەرنامەکە ئەوئەندە فراوانەو ئەوئەندە بەلئینی هەلژاردنی تیدایە کە هەندیکیان جیبەجیگردنیان ئەستەمەو، هەندیکێ تریشیان هیچ پێوئەندی بەکاری پەرلەمانی کوردستانەوئە نییە.

ئەو بەلئینانەئە بزوتنەوئە گۆران بەدەنگدەرانە خۆیداو، ئینجا لەتەوئەری یەکەمدا (33) بەلئینی هەلژاردنی بەدەنگدەرانە خۆیداو، لەتەوئەری دووئەمیشدا (72) بەلئین هەییەو، لەتەوئەری سێئەمیشدا (56) بەلئین دراووە لەتەوئەری چوارەمیشدا (67) بەلئینی هەلژاردن لەخۆ دەگریت. بەم شیوئە کۆی گشتی بەلئینەکانی لیستی (148) ی بزوتنەوئە گۆران، دەگاتە (228) بەلئین، بەزۆرتەئە بەلئینی هەلژاردنی نیو چوار لیستە سەرەکییەکەئە پەرلەمان دادەنریت.

بەلئینەکانی هەلژاردنی لیستی بزوتنەوئە گۆرانیش هەر وەکو بەلئینەکانی لیستی پارتی و یەکییتی، بەشیکێ زۆری ئەم بەلئینانەئە پێوئەندیان بەپەرلەمانی کوردستانەوئە نییە، بەو مانایەئە بەلئین نین بۆ دانانی یاسایەکی پەرلەمانی، یا دەرکردنی بپاریکی پەرلەمانی، بەلکو بەشیکێ لەکاری حکومەت، وەکو دەزانین جیاوازی هەییە لەنیوان بەلئینەکانی هەلژاردن کە لیستەکان

بەدەنگدەرى خۆيانى دەدەن، لەگەڵ بەرنامەى حكومت كە لەلایەن هاوپەيمانى حكومىيەو
پيشكەش بەپەرلەمانى كوردستان كراوە.

بۇ نمونە، بەشيك لەبەلئىنەكانى لىستى بزوتنەوەى گۆرپان بۇ ھەلئىزاردنى پەرلەمان، برىتییە
لەوانەى خوارەو:

- "پیداگیرى لەسەر چارەسەرکردنى كیشەى ناوچە دابراوكان بەپى ستراتىژیەكى
نىشتىمانى و بەپشتبەستن بەدەستوورو بەلگەنامەو راستییە میژووی و جوگرافییەكان،
بەتایبەت پرسى كەركوك و چارەسەرکردنى بەگوێرەى مادەى (140) ى دەستوورى
عیراق".

- "دامەزراندنى دەستەيەك بۇ گێرپانەوەى ئەو پارانەى بەنایاسایى براونەتە دەرەوەى
ھەریم".

- "لەماوەى يەك مانگدا خاوەندارىتی ھەردوو پالاوگەى بازىيان و كەلەكە بدرىتەو
بەحكومەتى ھەریم".

- "سپاردنى پرسى پەسندکردنى بودجە بەپەرلەمان".

ئەم چوار خالە، نمونەيەكى زۆر بچووك لەبارەى گشتگیرى بەلئىنەكان و جیبەجى نەکردنیا،
چونكە بەشيكیان پێوەندیان بەكارى پەرلەمانییەو نییەو بەرپرسىارىتی حكومەتى عیراق و
حكومەتى ھەریمی كوردستانە، پرسى بودجەش تا ئیستا دواى يەك سال لەھەلئىزاردنى پەرلەمان
نەھاتۆتە پەرلەمان، بۆیە بەشيكى زۆر لەو بەلئىنەكانى لىستى (148) ى بزوتنەوەى گۆرپان
داویانەتە دەنگدەرانیا، بەشيكن لەكارنامەى حكومت و پێوەندیان بەكارى پەرلەمانییەو
نییە، كە لەسەر سى بنەما وەستاو كە بریتین لە (ياسادانان، پەسندکردنى بودجەو حیساباتی
كۆتایی، چاودىرى كارى حكومت). لەگەڵ ئەوھشدا، بەلئىنەكانى لىستى گۆرپان لەھەندىك خالدا،
نزىكن لەوەى بەلئىنى ھەلئىزاردنى پەرلەمانى بن، چونكە جەخت دەكەنە سەر دارپشتنى ياساى
تازە، یا ھەمواركردنەوەى ھەندىك ياساى پيشتر، ئەوھش بنەماى سەرەكى كارى پەرلەمانییە.

جگە لەم تىبىنىيانە لەبارەى بەلئىنەكان، ئیستا بەچەند خالێك رادەى جیبەجىکردنى بەلئىنەكانى
لىستى گۆرپان دەخەینە روو:

1) له ماوهی یه ك سالی ته مهنی خوولی پینجه می په له مانی كوردستاندا، لیستی بزوتنه وهی گۆران هیچ یه كك له م (228) به لئینه جیبه جی نه كردووه و به دینه هیناوه، كه له كاتی هه لباردنه كاندا بانگه شهی بو كردووه.

2) كار بو جیبه جی كردنی یه كك له به لئینه كانی بزوتنه وهی گۆران كراوه، كه تایبته بوو به پرسى "ده ستوورو په سندر كردنی ده ستووریكى هه می شه یی بو هه ری می كوردستان". بو جیبه جی كردنی ئەم به لئینه، له سه ر ئاستی سه رۆكایه تی په رله مان هه نگاویكى بچوك هاویش تراوه، به لام هه نگاوه كه له سالی یه كه مدا زۆر له سه ره تادایه و، دیار نییه كه ی ده گاته قوناغی كۆتایی، كه بریتیه له په سندر كردنی ده ستوورو ئەنجامدانى پیراندۆم له باره یه وه. بۆیه ئەگه رچی كارى بو كراوه، به لام جیبه جی نه كراوه.

3) له سه ر پرسى هه لگرتنى پاشه كه وتى مووچه ش، كه یه كك بوو له به لئینه كانى لیستی گۆران و به ده نگده رانى خۆیدا بوو، به شیكى ئەم به لئینه له سالی یه كه می ته مهنی په رله مانى كوردستاندا به دیهاتووه و جیبه جی كراوه، كه بریتى بوو له هه لوه شانده وهی سیسته می پاشه كه و تگردنی مووچه. به لام، جیبه جی كردنی ئەم به لئینه پیوه ندى به لیستی گۆرانه وه نه بوو، به لكو له لایه ن كابینه ی پیشتر بریاری له باره یه وه درابوو، كه گۆران به شداری تیدا نه بوو، بۆیه ئەگه ر ده سكه وتیك لیڤه دا هه بوو بیته، بو گۆران نه بووه هی پارتی و یه كیتى بووه وه كو دوو هاوبه ش له حكومه تی پیشتردا.

چوارهم: لیستی ژماره (134) ی نه وهی نوى.

به رنامه ی لیستی نه وهی نوى له سه ر شیوه ی نامیلکه یه كى قه باره مامناوه ندى (150) لاپه ره ییدایه و له پیشه كیه ك و (50) به لئینی هه لباردن پیکهاتووه و ئاماژه بو ئەوه شكراوه كه ئەوه به رنامه ی چوار ساله. هه ر به لئینك له م به لئینه به وردده كارى زۆره وه نوسراونه ته وه و، به رنامه و به لئینه كانیش زۆر به یان پیوه ندى یان به لایه نی ئابوورى و پیشه سازى و بازرگانى و بانكیه وه هه یه، به جۆریك به رنامه كه ئەوه نده فراوانه و ئەوه نده به لئینی هه لباردنی تیدایه كه هه ندیکیان جیبه جی كردنیان ئەسته مه و، هه ندیکى تریشیان هیچ پیوه ندى به كارى په رله مانى كوردستانه وه نییه.

ئەو بەلئىنانەى نەوہى نوئى بەدەنگدەرانى خۆیداوہ، ھەر وەکو بەلئىنى لیستی پارتى و یەكئىتى و گۆران، بەشیکى زۆرى ئەم بەلئىنانەیان پىوہندییان بەپەرلەمانى کوردستانەوہ نییە، بەو مانایەى بەلئىن نین بۆ دانانى یاسایەكى پەرلەمانى، یا دەرکردنى بپاریكى پەرلەمانى، بەلکو بەشیکن لەکارى حکومەت، وەکو دەزانین جیاوازی ھەيە لەنیوان بەلئىنەکانى ھەلئەردن کە لیستەکان بەدەنگدەرى خۆیانى دەدەن، لەگەل بەرنامەى حکومەت کە لەلایەن ھاوپەیمانى حکومییەوہ پیشکەش بەپەرلەمانى کوردستان کراوہ.

بۆ نمونە، بەشیک لەبەلئىنەکانى لیستی نەوہى نوئى بۆ ھەلئەردنى پەرلەمان، بریتییە لەوانەى خوارەوہ:

- "پەخساندى 150,000 ھەزار ھەلى کارى نوئى".
- "دابىنکردنى 24 کاتژمىر کارەباى بەردەوام بۆ ھاوڵاتیان"
- "دروستکردنى 20 بەنداو لە ھەریمی کوردستان".
- "دروستکردنى 20 نەخۆشخانەى 200 قەپەوئەلەى".
- "دروستکردنى سى پالوگەى نوئى لە ھەریمی کوردستان".
- "ناشتنى 80 ملیۆن نەمام و بەرزکردنەوہى پێژەى سەوزایى".
- "کەمکردنەوہى قوربانىیانى پروداوہکانى ھاتوچۆ".
- "دامەزراندنى سى بانكى ئەھلى گەرە لە ھەریمی کوردستان".
- "بەرزکردنەوہى توانای بەرھەمھێنانى چیمەنتۆ بۆ 10 ئەوہندە".

ئەم نۆ خالەى لێرەدا خراونەتە پروو، نمونەيەكى زۆر بچووکن لەبارەى گشتگیری بەلئىنەکان و ئەستەمى جیبەجیکردنیان، چونکە بەشیکیان پىوہندییان بەکارى پەرلەمانیەوہ نییەو بەرپرسیاریتى حکومەتى عێراق و حکومەتى ھەریمی کوردستانە، بەشیکى تریشیان راستەوخۆ پەيوەستن بەکارنامەى حکومەت و پىوہندییان بەکارى پەرلەمانیەوہ نییە، کە لەسەر سى بنەما وەستاوہ کە بریتین لە (ياسادانان، پەسندکردنى بودجەو حیساباتی کوتایى، چاودیری کارى حکومەت). لەگەل ئەوہشدا، بەلئىنەکانى لیستی نەوہى نوئى لەھەندیک خالدا، نزیکن لەوہى بەلئىنى ھەلئەردنى پەرلەمانى بن، چونکە جەخت دەکەنە سەر دارشتنى یاسای تازە، یا ھەموارکردنەوہى ھەندیک یاسای پیشتر، ئەوہش بنەماى سەرەكى کارى پەرلەمانیە.

جگه له م تیبینیانیه له باره ی به لینه کان، ئیستا به چهند خالیك راده ی جیبه جیکردنی به لینه کانی لیستی نه وه ی نوئ ده خهینه روو:

1) له ماوه ی یه ک سالی ته مهنی خوولی پینجه می په له مانی کوردستاندا، لیستی نه وه ی نوئ هیچ یه کیك له م (50) به لینه ی جیبه جی نه کردوووه به دینه هیئاوه، که له کاتی هه لباردنه کاندایانگه شه ی بو کردوووه.

2) له سه رپرسی "نه هیشتنی قهیرانی مووچه و گپرا نه وه ی مووچه ی ته واری فه رمانبه ران" که یه کیك بوو له به لینه کانی لیستی نه وه ی نوئ و به دهنگدهرانی خویدا بوو، به شیکی ئه م به لینه له سالی یه که می ته مهنی په رله مانی کوردستاندا به دیهاتوووه و جیبه جیکراوه، که بریتی بوو له هه لوه شانده نه وه ی سیسته می پاشه که وتکردنی مووچه . به لام، جیبه جیکردنی ئه م به لینه پیوه ندی به لیستی نه وه ی نوئ نه بوو، به لکو له لایه ن کابینه ی پینشتر بریاری له باره یه وه درابوو، که نه وه ی نوئ به شداری تیدا نه بوو، بویه ئه گه ر ده سکه وتیک لیهدا هه بوو بیئت، بو نه وه ی نوئ نه بووه و، هی پارتی و یه کیتی بووه وه کو دوو هاوبه ش له حکومه تی پیشوویدا.

کو تایی

له باره ی ریکخراوی لیکۆلینه وه و گه شه پیدانه وه (RDO)

ریکخراویکی ناوخوی سهر به خوی نا حکومییه، ئیش له سه ر لیکۆلینه وه و گه شه پیدان له هه ریمی کوردستان ده کات و، له سالی (2011) دامه زراوه و، تا ئیستا ئه م چالاکیانیه ی خواره وه ی ئه نجامداوه:

- راپرسی له شماره کانی هه ریمی کوردستان له به رژه وه ندی د. به رهه م سه روکی حکومه تی هه ریمی کوردستان هاوینی سالی (2011).

- راپرسی دووه م له شماره کانی هه ریمی کوردستان له به رژه وه ندی د. به رهه م سه روکی حکومه تی هه ریمی کوردستان سه ره تایی سالی (2012).

- پروژەى پاهىنانى پۇژنامە نووسانى گەنج لەشارى ھەولپىر بۇ ماوەى يەك ھەفتە، بە ھاوبەشى لەگەل پىكخراوى (گەياندن) و ھاوکارى وەزارەتى پۇشنىبىرى حكومەتى ھەرىمى كوردستان لەسالى (2012).
- پروژەى تواناسازى سەركردەى گەنجى ژنان بە ھاوکارى پىكخراوى (گەياندن) لەشارى ھەولپىر سالى (2012).
- چاودپىركردنى پروژە بپيارى (1) سالى (2012) كە ناسراوہ بە بپيارى (17) خالى پەرلەمانى كوردستان لەسالى (2012 - 2013)، بە ھاوکارى پىكخراوى (NED) سى ئەمرىكى.
- پروژەى چاودپىركردنى بەلئىنى لىستە براوہكانى ھەلبژاردنى پەرلەمانى كوردستان سالى (2013).
- جىبە جىكردنى پروژەى لىكۆلئىنەوہ و گەشەپىدانى كچانى تەمەن (12 - 16) سال، بە ھاوبەشى (ICDW) و بە پالپشتى فەرمانگەى پىكخراوہكان لە كوردستان لەسالى (2013 - 2014).
- جىبە جىكردنى تواناسازى كچانى ئىزىدى لە بوارى فۇتوگرافى لەكەمپى خانكى شارى دھوك، بە پالپشتى (UNICEF) و حكومەتى ئىتالى لەسالى (2015).
- بە شدارىكردن وەكو چاودپىرى نىودەولەتى لە ھەلبژاردنى سەرۆكايەتى تونس لەسالى (2015).
- جىبە جىكردنى پروژەى تواناسازى مېدياىى كچانى ئىزىدى و دۆكيۆمىنتكردنى پروژەى بونىدانانى ئاشتى لە نەينەوا بە ھاوکارى (UNDP) و (UPP) لەسالى (2016).
- جىبە جىكردنى (3) وۆركشوپ و (5) پىشانگاى فۇتوگرافى بۇ كچانى ئىزىدى لە زانگۆى ئەمرىكى لە سلېمانى و لە فەرەنسا و لە ئىتالىا، بە ھاوکارى (UNICEF) لەسالى (2016) - 2017) دا.
- جىبە جىكردنى وۆركشوپ و ئامادەكردنى لىكۆلئىنەوہ يەك لە بارەى دەرھاوېشتە ساسىيەكانى پىفراندۆم لە سەر ھەرىمى كوردستان، پىشھات و دەرڤەت و ئاستەنگەكان و، ناردنى بۇ ھەر سى سەرۆكايەتییەكەى ھەرىم لە ھاوینى سالى (2017) لەشارى سلېمانى، بە ھاوکارى پىكخراوى (PAO).

- جیبەجیکردنی وۆرکشۆپ و ئامادەکردنی لیکۆلینەوہیەک لەبارەى دەرهاویشتە ئابوورییەکانی ریفراندۆم لەسەر ھەریمی کوردستان، پێشھات و دەرفەت و ئاستەنگەکان و، ناردنی بۆ ھەر سێ سەرۆکایەتییەکەى ھەریم لەھاوینی سالی (2017) لەشارى سلیمانی، بەھاوکاری پیکخراوی (PAO).
- بەشداریکردن لەچاودێریکردنی بەرپۆەچوونی پرۆسەى ریفراندۆم لەھەریمی کوردستان سالی (2017)، لەچوارچۆیەى تۆپى شەمس بۆ چاودێرى ھەلبژاردنەکان.
- بەشداریکردن لەچاودێریکردنی بەرپۆەچوونی ھەلبژاردنی ئەنجومەنى نوینەرانى عێراق لەھەریمی کوردستاندا لە (2018/5/12) دا، لەچوارچۆیەى تۆپى شەمس بۆ چاودێرى ھەلبژاردنەکان.
- بەشداریکردن لەچاودێریکردنی بەرپۆەچوونی ھەلبژاردنی پەرلەمانى کوردستان لەھەریمی کوردستاندا لە (2018/9/30) دا، لەچوارچۆیەى تۆپى شەمس بۆ چاودێرى ھەلبژاردنەکان.
- نووسینی لیکۆلینەوہیەک بەزمانى عەرەبى بۆ (تۆپى ھاوپەیمانى کەمینەکان لەعێراقدا) لەبارەى ئایینی زەردەشتى لەسالی (2018).
- ئەنجامدانى پاپرسییەک لە(29) چاکسازی لە (11) شارى عێراق و، نووسینی لیکۆلینەوہیەک بەزمانى عەرەبى بۆ (تۆپى دادپەرورەى بۆ بەندییەکان لەعێراق)، لەبارەى گەپانەوہ بۆ سەر تاوان لەعێراقدا لەسالی (2018).
- ئامادەکردنی راپرسى و لیکۆلینەوہیەک لەبارەى دەرهاویشتە ساسییەکانى بەشداری نەکردنی یەکیى نیشتمانى کوردستان لەھەلبژاردنی سەرۆکی ھەریمی کوردستاندا، ناردنی بۆ ھەر سێ سەرۆکایەتییەکەى ھەریم لەسالی (2019)، بەھاوکاری پیکخراوی (PAO).
- ئەنجامدانى پاپرسییەک لەنیو چاکسازییەکان و، نووسینی لیکۆلنەوہیەک لەبارەى ئالوودە بوون بەمادەى ھۆشبەر لەھەریمی کوردستان و چاپکردنی وەکو کتیبیک لەسالی (2019)، بەھاوکاری پیکخراوی (PAO).
- چاودێریکردنی رادەى جیبەجیکردنی بەلینی لیستە براوہکانى ھەلبژاردنی پەرلەمانى کوردستانى سالی (2018)، لەماوہى یەک سالدا.